

Euskaldunzaharrak eta Euskaldunberriak*

Komenigarria litzateke, hasieratik bertatik, lanaren zati hau ulertzeko zehaztasun bat ematea. Euskal hiztungoaren hiru laurdenak ama-hizkuntza du euskara. Besteak, gaztelania jadanik hitzegiten zuenean ikasi behar izan du.

Zehaztasun hau, linguistikari eta euskararen psikologiari dagokienez oinarrizkoa dena, euskararen soziologentzat euskaldungoaren bi kolektibo handiak bereizten dituzten desberdintasun sakonagoen erakusle bat da, nabarmenena bada ere.

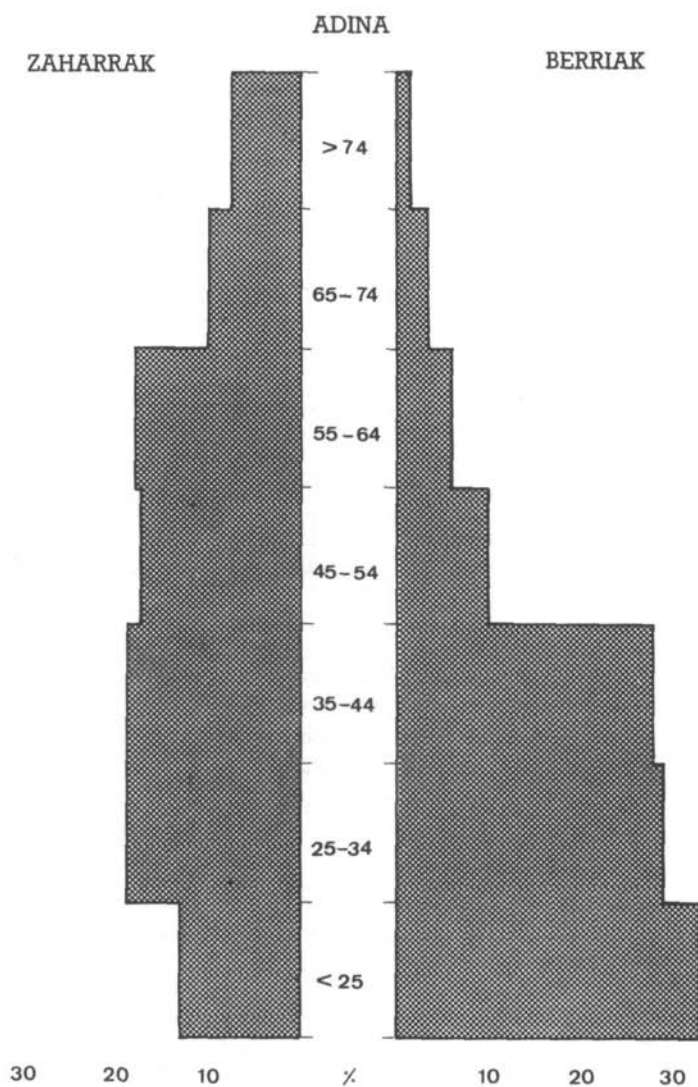
Euskaldunberri eta euskaldunzaharrak egoteak ez ditu agortzen euskararen egoera deskribatzeko ahalbi-deak; bi hiztun-talde horien izen-bereizketatik areago joan liteke berorien azterketa. Izan ere, soziologikoki oinarrizko desberdintasunak daude bi taldeen artean.

1. EUSKALDUNZAHARREN ETA EUSKALDUNBERRIEN ERRETRATO ROBOTA

1.1. Adina, jatorria, euskararekiko harremana

Euskaldunberriak, euskaldunzaharrak baino gazteagoak dira. Giro eta familiarte eskasago euskaldunduetatik datoz haiek.

* Artikulu hau Juan Carlos Da Silva soziologoak egin da, eta Idoia Agirrek itzulia.

EUSKALDUNZAHAR ETA EUSKALDUNBERRIEN
ADIN-PIRAMIDEA

Euskaldunberrien heren batek 25 urte baino gutxiago du. Beste % 56,4 bat 25-45 urte bitartean dago. «Zaharren» kopurua 25-65 urte bitarteko lau estruktutan oso banaturik dago. «Zaharren» heren batek 45 urte baino gehiago du. % 12,7 batek bakarrik du 25 urte baino gutxiago, behe estrakututako urritze argi eta izugarri bat adieraziz.

Gizon baino emakume «zahar» gehiago dago ¹. «Berrietan» berriz gizonak dira irabazle, gutxi batzuk gehiago badira ere.

Euskal hiztunagoaren maioria zabala Euskal Herrian jaiotakoa da.

«Zaharrak» Gipuzkoan dira nagusi; «berriak», berriz, Bizkaian. Araban, euskaldun gehienak «berriak» dira. Euskaldun berrietatik % 12,7 Euskal Herritik kanpo jaio da. «Zaharretatik» % 2 besterik ez.

Euskaldunen gurasoen jatorriari dagokionez, «zaharren» kasuan gehiengo handi baten bai ama bai aita jatorriz bertakoak ziren (% 97,5). «Berrienean», aldiz, % 64,8 besterik ez. «Berrietatik» % 21,2ren gurasoak, biak dira etorkinak. «Zaharren» gurasoetan % 0,2 beste etorkinik ez dugu aurkitzen.

Gurasoen jatorria

Inkestatuak	Bertakoak						Etorkinak	
	Bertakoak biak		Bertakoak eta Etorkina		Etorkinak biak		Etorkinak biak	
	Z	B	Z	B	Z	B	Z	B
	97,5	64,8	2,0	13,9	0,2	10,3	0,0	10,9

Epigrafe honetan inkestatuak bizi izan duen hizkuntz giroaren azterketa egingo dugu.

Euskaldunberriak euskara galdua dagoen ingurugiroetatik datoz. «Zaharrak», euskarak hizkuntza nagusi izaten diharduen herrietan bizi izan dira edo bizi dira. Gutxi dira erdara erabat nagusi den lekuetan bizi izan diren edo bizi diren «zaharrak» (% 15,6). «Berrien» arazorik latzena, eragozpenik handiena, bizi diren tokietan euskara talde txiki bati mugatua egotea da. «Berrietatik» % 70,1 gaztelania nabarmenki gehiengoaren hizkuntza nagusia den herrietan bizi izan da.

Bizi izan zaren herrietan euskara egiten al da?

	Z	B	
Ia dena edo asko	64,7	11,5	Euskararen nagusitasuna
Nahikoa	19,7	17,6	Bi hizkuntzen arteko oreka
Gutxi edo ia ezer ez	14,2	53,7	Gaztelaniaren nagusitasun osoa
Ezer ez	1,4	16,4	Gaztelaniaren nagusitasun osoa

1.2. Komunikabideak

Euskaldun guztiek, «zahar» eta «berri», euskara expresabide bezala erabiltzen duten komunikabideak nahiago dituzte. Herri Irratia alde bate-tik, *Egin* eta *Deia* egunkariak bestetik, dira jendearen gustokoenak.

«Zaharrek» S.E.R. katea Herri Irratia baino aski gutxiago entzuten dute. «Berrietan», ostera, ez da hainbestekoa alde hori. Azpimarratu behar da, halere, inkestatuen artean guztiek entzuten dutela irrati-kateren bat, baina bada egunkaririk irakurri gabe geratzen denik. «Berrien» taldean 25 urtetik beherakoek SER katea Herri Irratia baino gehiago entzuten dute: «Zaharren» multzoan ez dago adinagatik SER katea gehiago entzuten duen talderik; Herri Irratia da nagusi.

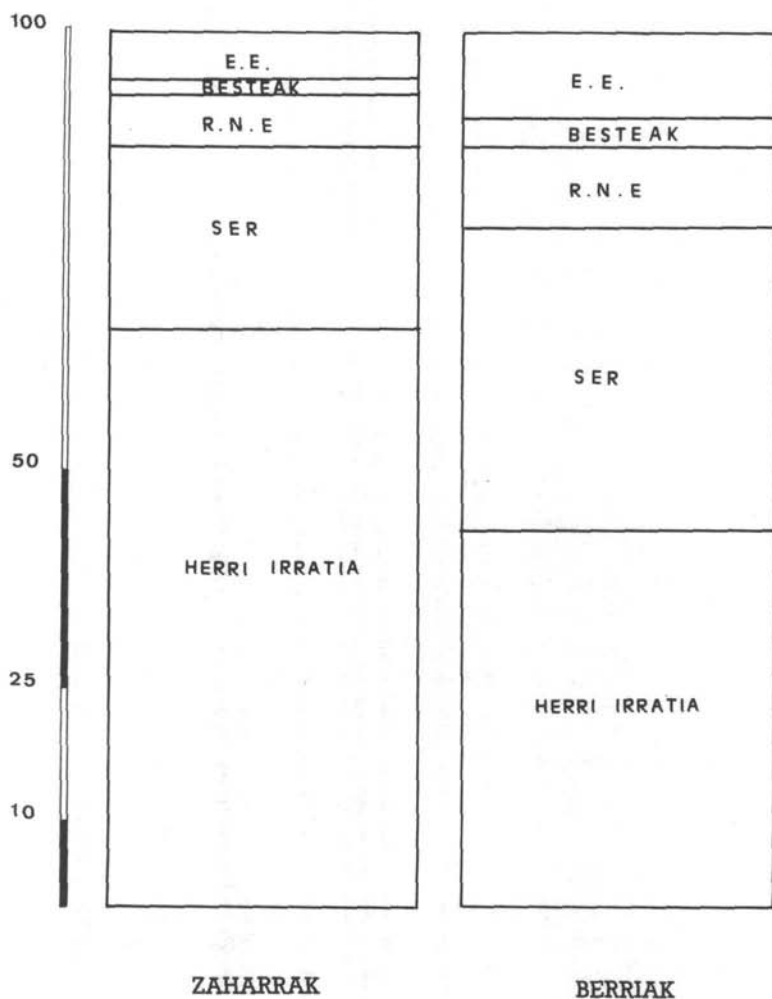
Egunkariei dagokienez, *Egin* nahiago dute bi taldeek, «berri» zein «zaharrek». Lehenengo taldean *Deia Egin*-en parean dagoen arren, bigarre-nean *Egin*-ek *Deia* bitan doblatzen du. Hauen bien atzetik, hurbil xamar, *El Diario Vasco* dator. *El País*, *Diario 16*, *La Gaceta del Norte* eta beste batzu dira euskaldunak normalki gutxi irakurtzen dituen egunkariak.

«Berrien» artean, 45-74 urte bitartekoak dira *Egin* baino gehiago *Deia* dutenak. «Zaharretan», berriz, 35 urtetik gorakoetan *Deia*-k du iadanik *Egin*-ek baino irakurleago zabalagoa.

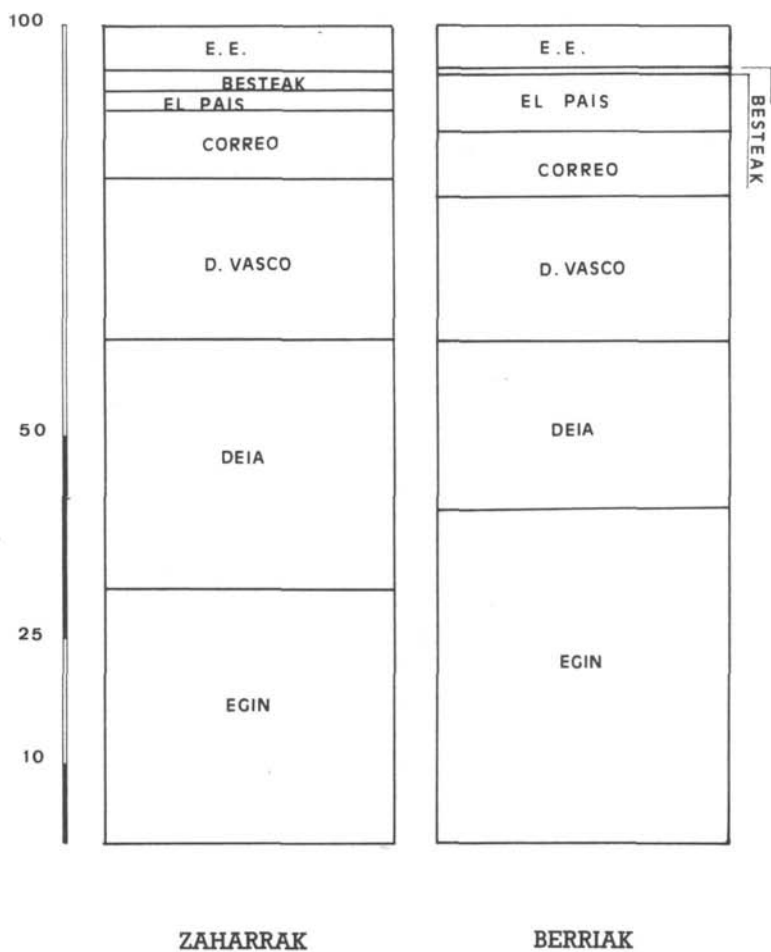
«Berrien» artean botoa EAJri ematen dioten % 87k *Deia* irakurtzen du; HBri ematen diotenen % 80k *Egin* ordea. EE aukeratzen dutenak bi taldetan banatzen dira: % 17k *Deia* eta % 14ek *Egin*, benetan atsegin du-tena *El Diario Vasco* bada ere (% 34).

EAJri botoa ematen dioten «zaharren» taldean % 67k *Deia* irakurtzen du, % 7k *Egin* eta % 16k *El Diario Vasco*. Botoa HBri ematen diotenen % 81ek *Egin* irakurtzen du. Eta EEkoak berriz ere bitan banatzen dira, «berriak» bezala, *El Diario Vasco* nahiago badute ere. *El País* irakurtzen duten euskaldun gehienak EEkoak dira.

IRRATIEN ENTZULEGOA

EGUNKARIEN IRAKURLEGOA

1.3. Ikasketa- eta lanbide-egoerak

«Zaharren» heziketa mailari dagokionez, datu ageri bat dago: haietako gehiengo zabal batek (% 71,3) lehen ikasketak besterik ez ditu. «Berrietatik», egoera horretan % 25,5 bat (laurden bat, alegia) besterik ez dago.

Beste muturrean, «zaharren» % 6,1 batek bakarrik ditu unibertsitate-ikasketak; «berrien» taldean % 30eraino igotzen da portzentaia hori.

«Berrien» gehiengo batek (% 43,7) erdimailako ikasketak ditu (lanbide-heziketa, goimailako batxilergoa, etab.). «Zaharren» laurdenak baino gutxiagok (% 22,7) du antzeko ikasketarik.

Lehen ikasketak bakarrik dituzten «zaharren» artean % 44, 45-65 bitarteko tarte horretan dago. Adin horietan, «berrietatik» % 21 da lehen ikasketak soilik dituenak. Talde honen barruan % 54, 35-55 bitartekoak dira.

Unibertsitate-ikasketak egindako «zaharrak» dira gazteenak.

45 urtetik beherakoak dira hauetako % 68. Adin bera dute unibertsitate-ikasketak egindako % 62 «berriek». Beraz, goimailako ikasketak dituzten euskal hiztunak gazteak dira talde batetan zein bestean.

Unibertsitate-ikasketak eginak dituzten «zaharrek» proportzio berdinean (% 16) ematen diete botoa hiru alderdi abertzaleei. Unibertsitate-ikastun «berrien» % 31k HBri ematen dio botoa, % 20k EEri, ordea, eta azkenik % 2 txiki batek EAJri.

Lehen ikastun «zahar» gehienek EAJri ematen diote botoa (% 38k), % 10 batek HBri eta % 5 batek EEri. Ikasketa maila berdineko «berrien» taldean joerak erabat aldatzen dira, aukera nagusia EE izanik (% 24), atzetik EAJ (% 14) eta azkenik HB (% 12).

	Z	B
Lehen Ikasketak	71,3	25,5
Lanbide-Heziketa	10,0	15,2
Goimailako Batxilergoa	7,2	18,8
Erdimailako Ikasketak	5,5	9,7
Unibertsitate-Ikasketak	6,1	30,3

«Zaharrak» hiru lan-eremutan banatzen dira: inoren kontu dihardute-nak, % 27,7; etxekoandreak, % 26,2; eta % 23,6 norbere konturakoak.

Azken ehuneko hau euskaldunberrien artean % 12,7raino jaisten da («zaharretako» kopuruaren erdira, hain zuzen).

«Berrien» taldeko gehiengo bat inoren kontura ari da lanean (% 40). Ikasle-kopurua askoz handiagoa da «berrien» taldean: % 18,8, «zaharretan» % 4,3 den bitartean. Berriz ere gaztetasuna da bi taldeen arteko berezitasunik garrantzitsuen. Euskara ikastera abiatu diren etxekoandreak, txikitatik hitzegiten dutenen kopuru-erdira besterik ez dira iritsi.

1.4. Ondorioak

Ondorio nagusi bezala, hau atera dezakegu: euskaldunberriak berez gazteagoak izanik, adin-gaztetasun horren ezaugarri guztiak biltzen dituztela beren taldean. Euskaraz hitzegiteaz gain, hizkuntza hau ikasi behar izanaz gain, sentimentu abertzale edo euskaltzale bortitz bat adierazten dute «berriek», sentiera hori aukera guztietan isladatzen zaielarik: politikan, egunkarietan, irratietan eta baita, aurreraxeago ikusiko dugun bezala, euskararen geroarekiko dituzten itxaropenetan eta botere publikoen aurrean dituzten jarretetan ere. Eta, oro har, beren portaera eta aidurutan.

Pentsamolde hau, hein handi batetan behintzat, euskaldunzaharrak ere bizitzen du. Desberdintasunak adinaren ondorioz datoz, azken hauek urtez ere zaharragoak baitira. Badago, halere, orain arte aipatu ditugun desberdintasunak indartzen dituen faktore berri bat. «Zaharrak» ia beti euskara hizkuntza nagusia zen herrietan bizi izan diren familietatik datozkigu. Lagunarte-mota hauek, txikiak eta trinkoak gehienetan, beren baliio-sistema jatorra zuten, benetan erdal bizigiroko hiritar mundutik urruneko sistema, eta euskaldunberria, hain zuzen, beste honetatik dator, berau eta berorren familia. Jatorrizko giroak egiaz ezberdinak dituzte biek.

Ez dugu oraindik, haatik, funtsezko desberdintasuna zein duten aipatu: *euskaldunzaharrek normalki euskaraz hitzegiten duten bitartean, euskaldunberriek ez dute apenas egiten.*

Hemen esandakoa harrigarria gerta badaiteke ere, egia da. Euskaldunberriek badakite euskaraz egiten, badakite ulertzen eta baita idazten ere. Baina ez dute normalean expresabide bezala erabiltzen. Eta erabiltzen dutenek gutxi egiten dute, «zaharrekin» konparatuz dexente gutxiago, azken hauentzat euskara lehenen-lehenengo komunika-tresna bait da.

Talde batek eta besteak duen euskararen erabilera desberdinaz arituko gara hurrengo sailean.

2. EUSKALDUNZAHAR ETA EUSKALDUNBERRIEN HIZKUNTZ ERABILERA

2.1. Euskara da «zaharrentzat» hizkuntza mina eta barnekoa

Errazkiago darabilten hizkuntza zein duten galdetu diegunean «zaharrek» erantzuten digutenaren arabera, garbiki euskara aukeratu dutenak ez dira erdira ere iristen (% 44,5). Gainontzekoak errazago egiten dute gaztelaniaz (% 26,61), edo berdinki ari dira bietara (% 27,7).

«Zaharren» ikasketa-maila kontutan hartuz, bietara berdin egiten dutenak, neurri osoagoan elebidunak direnak alegia, goimailako heziketa dutenak dira. Guztiok ondo ezagutzen ditugun arrazoiengatik goimailako irakaskuntza gaztelaniaz zabaldua izan denez gero, goragoxeago esandakoaren ondorioa hau da: goimailetako irakaskuntzan aritu direnak izan dira euskararekiko erraztasuna gordetzen jakin dutenak. Berdin egin dute lehen ikasketak dituztenek, neurri eskasagoan bada ere. Azken hauek izan dira ama-hizkuntza erabiltzeko etorria gehiago galdu dutenak eta neurri handiago batetan gaztelaniaz hobeki expresatzen direla aitortzen dutenak.

Zein hizkuntzatan mintzatzen zara errazkiago?

Ikasketa-maila	Gaztelania	Bietan berdin	Euskara	Guztira
Lehen Ikasketak	40	41	17	100
Lanbide-Heziketa	37	47	14	100
Goimailako Batxilergoa	27	54	19	100
Erdimailako Ikasketak	36	50	14	100
Unibertsitate-Ikasketak	23	61	16	100

Euskaldunberriei dagokienez, euskara gehiengo batentzat zail erabiltzen duen hizkuntza da. Erdiari (% 46ri) zaila gertatzen zaio euskaraz mintzatzea. % 38,2 bat bakarrik mintza daiteke, berak dioenez, nahiko edo oso erraz.

Komunitate Autonomoa osatzen duten hiru eskualdeetan «berriak» nola banatzen diren kontutan hartuz, Gipuzkoa da hizkuntzaren erabilerrarako erraztasunik handienak eskaintzen dituen. Nolakoak ordea? Nahiko edo oso erraz % 45 gipuzkoar «berrik» egiten du, % 35 bizkaitar «berrik» eta % 19 arabar «berrik» besterik ez.

2.2. Euskaldunberriek ia ez dute euskaraz egiten

Euskaldunberriek euskaraz idatz eta irakur dezakete, «zaharrek» egiten duten bezalatsu, baina hitzegiterakoan askozaz ere neurri apalago batetan erabiltzen dute euskara.

Euskaldunak euskaraz mintzatzen diren jakiteko eguneroko bizitzaren zenbait zirkunstantzia eskaini diegu hauetako bakoitzean zein hizkuntzatan mintzatuko liratekeen adieraz ziezagutela eskatuz. Salbuespenik gabe, emandako zortzi tokietan hamar gaiet buruz hamabost lagunekin, emandako hogeitamahiru egoera desberdinetan alegia, euskaldunzahar gehienek euskaraz egiten dute (lehen esandako zailtasunak gaindituz). «Berriek», ostera, gehienek erdara aukeratzen dute.

Bi euskaldun kolektibo hauetan hizkuntzok zein neurritan erabiliak diren jakiteko ondorengo grafiko honetan laburtuko ditugu datuak. Erdia edo gehiago euskaraz egiten duten «zaharrak» % 65,6 dira, «berriak» % 25,8 besterik ez diren bitartean. «Berrietatik» % 10,9ek ez du inoiz euskaraz egiten. «Zaharren» taldean % 2,7k ez du inoiz bere ama-hizkuntza erabiltzen.

Egunean zehar euskaraz egiten den denboraren portzentaia

Denbora	Z	B
75<	46,5	6,7
50-75	19,1	14,5
25-50	17,2	21,8
<25	12,9	29,7
0	2,7	10,9
ED/EE	1,6	16,4

Euskararen erabilera-maiztasunaren eta euskaldunberrien adinaren arteko erlazioak ondorio batetara garamatza: bai gazteak (35 urtetik beharakoak) bai helduak (35-55 bitartekoak) egunaren % 25ean baino denbora gutxiagoz erabiltzen dute euskara. Bestalde, «zaharrak», zera, orain dela urte asko euskara ikasi zutenak edo ikasi gabe dakitenak dira egunaren erdia baino gehiago euskaraz egiten dutenak.

Egunean zehar euskara denbora luzeagoz egiten duten «berriak» Gipuzkoan bizi dira. Denbora laburrenez, Arabakoak orde. Egunean % 50 - % 100 bitartean euskaraz egiten dutenak: % 37 gipuzkoar «berri» dira, % 15 bizkaitar eta % 4 arabar bakarrik. Normalki egunean zehar ezer egiten ez dutenak: % 4 arabar, % 5 gipuzkoar eta % 18 bizkaitar.

«Zaharrei» dagokienez, gipuzkoarretatik ia hiru laurdunek egun erdiz baino gehiago egiten du euskaraz (% 71k). Bizkaitarren artean gutxiagok (% 60k) eta arabarrentzat pittin bat gutxiagok (% 53k).

Esandako zenbaki guzti hauek, eta zentzu berdintsutan geroxeago jarririko ditugunak, begi bistan azaltzen zaigun zerbait birresaten digute: gaztelaniaren aurrerakada indartsuago eta biziagoa den tokietan da euskaraz egiteko berorren ama-hizkuntzadunek zailtasunik handiena duten lekua. Ez dugu, haatik, arazo honen beste puntu nagusi bat ahaztu behar: euskararen ikaskuntza. Erdaldunduenak dauden Euskal Herriko tokiak dira euskaldunberrientzat (beren aitortpenak dienez) euskaraz iharduteko nekagarrienak gertatzen diren lekuak, eta ondorioz, erabili ere gutxiena erabiltzen den eskualdeak. Datu hauek aurrean edukiz, Euskadi gizarte elebidun bat dela esaten jarraitzen badu inork, ironiaz edo fede txarrez ari da.

2.2.1. Gaien araberako euskararen erabilera

Ikusi dugunez, euskara da «zaharrek» gehiena erabiltzen duten hizkuntza. Gaiari dagokion erabileraren azterketa egiten dugunean, aukeraren zehaztasunak edo zergatiakaurkitzen ditugu. Umeei eta umeen munduari dagozkionetan mintzabide hautatuena euskara da. Etxeari, herriari, osasun eta erlijioari dagozkienez «zaharren» ama-hizkuntzaz egiten da. «Berrien» artean zerrendaren hobespenak desberdintasun batzu ditu.

Euskaraz gehiena egiten diren gaietatik gutxienera ordenatuz, hau da zerrenda:

«ZAHARRAK»	«BERRIAK»
1. Umeak	1. Umeak
2. Etxea	2. Herriko eta auzoko arazoak
3. Herriko edo auzoko arazoak	3. Etxea
4. Adiskide eta auzokoen gora-beherak	4. Kirolak eta ikuskizunak
5. Erljio-arazoa	5. Adiskide eta auzokoen gora-beherak
6. Osasuna	6. Politika-gaiak
7. Kirolak eta ikuskizunak	7. Ekonomiazkoak
8. Politika-gaiak	8. Osasuna
9. Jantziak, modak	9. Erljio-gaiak
10. Ekonomiazkoak	10. Jantziak, modak

Gai hauetan euskararen erabileraren bolumenari bagagozkio, «berri» eta «zaharren» artean oso desberdintasun adierazgarriak ditugu. Bai ko-

lektibo batek bai besteak euskaraz gehiena erabiltzen duen gaia hartuz —umeak—, «zaharrek», % 68,2k egiten du euskaraz; «berriek», % 17,5k bakarrik. Etxeari buruz «zaharrek» % 65,6k egiten du euskaraz; «berriek», % 13,3 batek, ordea.

Ondorengo laukian, gaien arabera «berriek» zein «zaharrek» egiten duten bi hizkuntzen erabileraren ehunekoak adierazten dira:

Gaiak	Beti, edo batez ere euskaraz		Euskaraz zein erdaraz		Beti, edo batez ere, gaztelaniaz		Ez du euskaraz egiten ED/EE	
	Z	B	Z	B	Z	B	Z	B
Umeak	68,2	17,5	17,0	15,8	9,5	27,3	5,2	39,4
Etxea	65,6	13,3	19,3	17,6	9,7	33,3	5,2	36,2
Jantziak, modak	46,9	5,4	21,7	17,6	15,0	30,9	16,4	46,1
Gora-beherak	53,0	10,3	24,6	21,8	15,2	30,9	7,2	37,0
Herriko-arazoak	55,8	14,6	24,8	19,4	14,3	36,9	5,0	29,1
Osasuna	52,5	6,6	25,2	17,0	16,1	37,0	6,2	38,1
Erlijio-arazoa	52,7	5,4	20,7	13,9	13,5	31,0	13,0	49,7
Politika-arazoak	49,2	9,0	22,9	17,6	14,9	40,0	13,0	33,4
Ekonomia	45,9	7,8	22,9	17,6	18,7	39,4	12,5	35,2
Kirolak, ikuskizunak	51,9	10,3	23,4	18,8	15,3	37,0	9,3	34,0

2.2.2. Lagunen arabera euskararen erabilera

«Berriek» eta «zaharrek» gaien arabera duten hizkuntz jokaera (hizkuntza baten nahiz besteen aukera), zein lagunekin eta zein neurritan galdetzerakoan ispiatzen zaigu berriz ere.

Hona hemen bi taldeen aukeren zerrenda:

«ZAHARRAK»

1. Familiartekoak
2. Anaiak/nebak
3. Ahizpak/arrebak
4. Ama
5. Aita
6. Auzokoak
7. Apaiza
8. Dendaria, okina, esnezalea
9. Alabak
10. Semeak

«BERRIAK»

1. Maisu/maistra
2. Lantegiko lagunak (emakumezkoak)
3. Lantegiko lagunak (gizonezkoak)
4. Semeak (gizonezkoak)
5. Familiartekoak
6. Dendaria, okina, esnezalea
7. Apaiza
8. Anaiak/nebak

11. Senarra/emaztea	9. Auzokoak
12. Lantegiko lagunak (emaku-
mezkoak)	10. Ahizpak/arrebak
13. Lantegiko lagunak (emaku-
mezkoak)	11. Alabak
14. Medikua	12. Ama
15. Maisu/maistra	13. Senarra/emaztea
	14. Aita
	15. Medikua

Bi zerrenda hauek alderatuz begi bistan azaltzen zaigun lehen hobespena hauxe da: «zaharrek» euskaraz familiarrean (gurasoekin, senideekin, familiarrekoekin) eta auzokoekin egiten dute bereziki. «Berriek», aldiz, familiarreko euskara zerrendaren erdi aldeko tokitara baztertzen dute, eta hor ere portzentaia nahiko apaletara eramaten dute euskara.

Ez da harritzekoa. Gogoan gorde behar dugu «zaharrak» euskal giro handiagoko sendietatik datozela, sendietan euskal hiztunen kopurua handiagoa duten sendietakoak direla. «Berriak», aldiz, euskara poliki-poliki galtzen ari diren eta egun erabat erdaldun diren giro eta herrietatik datoz. «Berrien» gurasoetatik gehiengoak ez zekien euskaraz egiten.

Maiz hitzegiten duzu euskaraz ondorengo lagunokina?

Mintza-Lagunak	Maiztasun-Neurria							
	Beti, edo batez ere, euskaraz		Euskaraz zein erdaraz		Beti, edo batez ere, gaztelaniaz		Ez du euskaraz egiten ED/EE	
	Z	B	Z	B	Z	B	Z	B
Senarra/emaztea	50,0	8,5	5,1	4,8	15,8	30,3	29,1	56,4
Semeak	50,8	13,4	6,6	2,4	10,4	20,6	31,2	63,7
Alabak	51,8	9,7	5,3	3,6	9,8	21,8	33,2	64,9
Aita	61,1	6,6	3,1	7,9	7,8	37,6	27,9	47,9
Ama	64,4	9,0	4,1	3,6	7,0	44,2	24,4	43,1
Anaiak/nebak	70,5	11,5	7,6	6,7	10,2	39,4	11,7	42,5
Ahizpak/arrebak	69,0	9,7	7,2	6,1	10,7	40,0	12,7	44,3
Familiarrekoak	74,6	12,2	10,7	10,3	10,9	43,6	3,7	34,0
Auzokoak	55,8	10,6	14,5	7,9	24,4	46,1	5,2	35,8
Lantegiko lagunak (gizonezkoak)	47,1	15,8	11,3	13,3	20,7	35,7	20,7	35,2
Lantegiko lagunak (emakumezkoak)	45,9	15,8	11,7	10,3	19,5	35,7	22,6	38,2
Okina, dendaria, esnezalea	54,9	12,1	13,3	9,1	16,0	33,9	15,8	44,9
Apaiza	55,1	11,5	6,4	3,6	15,0	23,1	23,4	61,9
Medikua	41,2	5,4	8,8	3,0	35,8	41,2	14,2	50,3
Maisu/maistra	33,8	20,0	4,3	4,8	12,7	22,4	49,2	52,8

Beste honek ere ez gaitu harritu behar: maisua «berrien» zerrendan lehena izateak eta «zaharrean» azkena. Bi talde hauek gauza desberdinaz ari bait dira. «Zaharrak» eskolan izan zuen edo bere semearen maisuari buruz dihardu. «Berria», ordea, bere euskarazko irakasleari buruz, logikoa den bezala, honekin ia beti euskaraz egiten duenez gero. Euskaldunberriek, euskaraz gehien mintzatzen zaizkion lagunaz erantzutean, beren euskarazko irakaslea aipatzeak, euskaldunberri horien mintza-usarioaren moldea salatzen digu erantzunak.

Lehentxeago ikusi dugun euskararen erabilera-maiztasunaren ehunekoan laukiari gainbegiratze hutsak, epigrafe hau hastean adierazten genuena baieztatzen digu berriz ere: «berriek», proposatu dizkieguz lagunekin nahiago dute gaztelaniaz egin; «zaharrek», euskaraz.

2.2.3. Tokien araberako euskararen erabilera

Hiztunen artean ahozko komunikazioa maiztasun handienaz egiten deneko tokiak bildu ditugu eta, bestetan bezala, euskaldunei aurkeztu dizkiegu, egokiera bakoitzean erabileraren sarritasun-neurria adieraz diezaguten.

Euskaraz gehien egiten den tokien zerrenda, erabilienetik gutxienera, hurrengo hau gertatu da, erantzunei jarraiki:

«ZAHARRAK»	«BERRIAK»
1. Etxean	1. Etxean
2. Elizan	2. Soziedadeko lagunartean, txokoan, klubean
3. Azokan	3. Lanean
4. Kanean	4. Kanean
5. Soziedadeko lagunartean, txokoan, klubean	5. Elizan
6. Dendan	6. Azokan
7. Lanean	7. Tabernan
8. Tabernan	8. Dendan

Ikusten dugunez, bi taldeak ados daude: etxezuloa da euskararen erabileraren txokorik maitatuena. Baina, ikusitako beste kasuetan bezala, «berriek» euskara baino gehiago erabiltzen dute etxean gaztelania: % 47,3k beti edo ia beti egiten du gaztelaniaz. «Zaharrek» % 74k egiten du euskaraz.

Portzentaien taula orokorra hauxe da:

Maiz hitzegiten duzu euskaraz ondorengo tokietan?

	Beti, edo batez ere, euskaraz		Euskaraz zein erdaraz		Beti, edo batez ere, gaztelaniaz		Ez du hitzegiten ED/EE	
	Z	B	Z	B	Z	B	Z	B
Etxean	74,0	17,6	8,0	7,3	15,2	47,3	2,7	27,9
Kalean	51,4	10,9	19,1	13,3	25,9	50,3	3,5	25,5
Tabernan	45,7	7,8	14,1	12,7	23,2	46,1	7,0	33,4
Dendetan	49,2	7,2	14,3	9,1	23,6	44,2	12,9	39,4
Azokan	54,1	7,9	12,7	8,5	15,8	36,4	17,3	47,3
Elizan	55,7	9,1	10,2	5,5	14,3	21,2	19,9	64,3
Lanean	45,9	12,8	12,5	11,5	20,0	33,3	21,6	42,5
Soziedadeko lagunartean, Txoko, Klubean	50,6	15,2	11,1	7,9	15,8	28,5	22,4	48,5

Iradokitako toki guztietan «berriek» gaztelaniaz gehiago egiten dutela adierazi dute. «Zaharrek» erabat kontrakoa, berriz.

2.3. Gaztelania gaizki mintzatzearen lotsatetik euskaraz bizitzeko eskubidera.

Orain dela zenbait urte, guztiok gogoan ditugun arrazoi kultural eta politikoengatik (euskararen egungo egoerarekin zerikusi zuzena edukitzeagatik aipatu beharrezkoak diren arrazoiengatik), gaztelaniaz euskaraz baino okerrago mintzatzeak euskaldun asko eta asko lotsa-gorritu egiten zituen.

Gaur, zorionez, bestelakoa da egoera. Are gehiago, populazioaren zenbait sektoretan erabat aldatu da sentimentu hura. Euskaldunberriek, erdiek baino gehiagok, adibidez, euskaraz ez egitearen lotsa izan dute (% 61,2k).

Gure gizartean egon diren aldaketek, lotsa zahar hartatik harrotasun bidezko baten jabe egin dute euskalduna. Herriaren ama-hizkuntzaren gordailuzain izatearen harrotasuna piztu zaio. Egun, euskaldunek exigitzen dutena eta botere publikoek nahiz kultur erakundeek bilatzen du-

tena, Euskal Herrian lanegiten duten eta bizi diren euskaldunentzat euskaraz bizitzeko eskubidea da.

Euskaldunen eskakizun utziezin honen adierazgarria zera izan liteke: mintzakideekin hizketan hastean, komunika-tresnatzat erdara ez, baizik euskara aukeratzea. Gutxi-asko ezagunak dituzten lagunekin mintzatzerakoan, zein hizkuntzatan egiten duten galdetu diegu euskaldunei.

«Zaharren» taldea, pertsona ezezagunaren aurrean bi taldetxo berdintutan zatitzen da, hizkuntza batean zein bestean eginez. «Berriek», anzeko egoera baten aurrean, gaztelania nahiago dute.

«Berrietatik» % 6,6 bakar bat ausartzen da lagun ezezagun bati euskaraz ekiten. «Zaharretatik» % 38,9 batek ekiten du euskaraz.

Deskribatzen dugun ikuskari hau osatzeko, inkestatuarenaren gizarte-mailako, goragoko eta beheragoko lagun gutxi edo oso ezagunekin, hark zein hizkuntzatan egingo lukeen aztertu dugu.

Ba, zera: lagun mintzakide hori gutxi zein oso ezaguna izan, euskaldunek beren gizarte-maila berdintsuko mintzakidearekin dute euskaraz egiteko iniziatibarik handiena. Gutxiago erabiltzen dute beheko mailako norbait denean eta are gutxiago goiko mailako inor bada.

	Gizarte-maila	Beti, edo batez ere, euskaraz		Euskaraz zein erdaraz		Beti, edo batez ere, erdaraz		ED/EE	
		Z	B	Z	B	Z	B	Z	B
Lagun gutxi ezaguna	Goikoa	61,6	25,5	14,5	10,9	14,8	29,1	2,5	25,5
	Parekoa	65,6	29,1	16,6	11,5	14,7	30,3	2,5	25,5
	Behekoa	63,9	27,3	15,0	11,5	11,7	25,5	2,5	25,5
Lagun oso ezaguna	Goikoa	75,7	40,0	9,4	7,9	5,9	20,0	2,5	25,5
	Parekoa	81,7	45,5	10,4	11,5	5,1	15,1	2,5	25,5
	Behekoa	77,3	41,8	9,2	10,3	4,7	13,9	2,5	25,5

«Zaharrei» bagagozkio, gaztelaniaz ondo ez egitearen zalantza-beldurak, euskaraz egitean segurtasun-sentimendu bihurtu zaizkie euskaldun horiei; izan ere, euskaraz egiten bait dute, aipatutako hiru kasuetan, txikitatik ikasi zutenek.

Gisa berean, alderantziz, etorririk gabeko euskara gaiztoa egitearen beldurak gaztelaniaz hitzegitera bultzatzen ditu euskaldunberriak, oso ezagunak zaizkien lagunekin izan ezik.

Aipatzen dugun aldagai sozial adierazgarri honetan, euskaraz bizitzeko eskubidearen eskakizuna askoz ere sakonagoa da «zaharrengan» «berriengan» baino.

2.4. Euskaraz irakurri eta idatzi?

Euskaldunak euskaraz egiten dutenak badira, ez du horrek euskaldun guztiak euskaraz irakurtzen dutenik esan nahi, ezta idatzizko expresabide bezala erabiltzen dutenik ere.

Hasteko, euskara etxean ikasi dutenak ez dira guztiak euskaraz idazteko eta irakurtzeko gai. % 46,6 ez da kapaz. Ulerterraza da beraz: normalki ahoz ikasi dute euskaraz.

Euskara bigarren hizkuntza bezala ikasi dutenek, ikaskuntza horrek berak idaz-irakurmenak eman dizkielarik, errazkiago bete ditzakete bi ihardukizun horiek. Egiten al dute, ordea? Euskaldunberrien heren batek ez du inoiz euskaraz ezer idazten. Ia haietatik bosten batek ez du sikera euskaraz irakurtzen.

Okerragoa da «zaharren» arteko egoera: % 54,7k ez du inoiz euskaraz idazten. Ia heren batek ez du inoiz bere ama-hizkuntzaz irakurtzen.

Hauek dira zehaztutako datuak:

Ezer idazten duzu euskaraz?

Z			B		
Bai	Ez	ED/EE	Bai	Ez	ED/EE
45,3	54,7	0	49,7	35,2	15,2

Ezer irakurtzen duzu euskaraz?

Z			B		
Bai	Ez	ED/EE	Bai	Ez	ED/EE
69,3	30,7	0	67,3	17,0	15,8

«Berrien» zein «zaharren» artean gazteenak dira euskaraz gehien idatzi eta irakurtzen dutenak, hauek bait dira, oroit gaitezen, ikasketa-maila

altuena dutenak. Irakurtzen eta idazten duten «berrien» ia bi herenak 35 urtetik behera daude. «Zaharren» artean irakurtzen eta idazten duen heren eta bosten batek, banan bana, adin berdina du.

Adina	Irakurri		Idatzi	
	Z	B	Z	B
35 urtetik behera	34	63	40	62
35-54 bitartean	34	33	31	32
55-75 bitartean	28	5	23	4
75 urtetik gora	3	0	6	0

Gehien irakurtzen eta idazten dutenak dira, lehen esan dugun bezala, ikasketa-maila goikoenak dituztenak: unibertsitariak talde batetan zein bestetan aurrelari.

Idazten dutenari buruz, sarriarik aipatuak eskutitzak dira, eta, atzetik, oharra, abisuak, garrantzi gutxiko textuak, alegia. «Zaharrek» azokan erosi beharreko gauzen zerrenda euskaraz egiteko ohitura haundiagoa dute.

Zer irakurtzen duten galdetzerakoan, gehiengoaren erantzuna egunkariak da. «Zaharrek» «berriek» baino sarriago irakurtzen dituzte. Baita aldizkariak ere. «Berriek» liburu gehiago irakurtzen dute, ordea.

Zer irakurtzen duzu euskaraz eta zenbatero?

	Inoiz ez		Astean behin baino gutxiago		Astean behin		Ia egunoro		Egunoro		ED/EE ez du ezer irakurtzen	
	Z	B	Z	B	Z	B	Z	B	Z	B	Z	B
Egunkariak	3,1	4,8	5,1	9,1	10,5	9,1	15,2	30,3	35,4	16,4	30,7	30,3
Aldizkariak	18,2	18,2	16,8	23,6	16,8	16,4	5,9	6,7	11,9	4,8	30,7	30,3
Ipuinak, komikiak	32,8	28,5	13,5	25,5	7,2	6,1	4,3	5,5	11,7	4,2	30,7	30,3
Liburuak	25,8	12,1	18,6	32,1	6,6	8,5	5,5	10,3	12,9	6,7	30,7	30,3

Euskaraz irakurtzen duten «zahar» gehienak gipuzkoarrak dira (% 52). Hauen atzetik bizkaitarrak datoz: % 41 batek irakurtzen du bere ama-hizkuntzan. Irakurleetatik % 6 bakarrik dira Arabakoak, oso gutxi bait dira hango euskaldunzaharrak.

Euskaraz irakurtzen duten «berri» gehienak Bizkaian bizi dira (% 48); Gipuzkoan % 39 dira; eta, azkenik, Araban % 13 besterik ez.

3. NOLA IKASI DUTE ERDARA EUSKALDUNZAHARREK?

Euskaldunzahar gehiengo batek 10 urte egin aurretik ikasi zuen erdara. Hauetako % 52,5 batek 5-10 urte bitartean, eskolan alegia; eta laurdenak baino gehixeago batek (% 27,3k) txiki-txikitan: euskal hiztuna zen bere familian bertan.

Gehiengoak, % 73,2k eskola aipatzen du eraginik handiena izan zuena bezala; gero kalea (% 12,3k) eta azkenik norberaren etxea (% 8,4k).

Inkesta hau egiteko momentuan euskaldunzahargoren % 1,4ek ez zekien erdaraz.

Erdara nork irakatsi zien galdetzean, erantzuna lehengoaren berdintzua da: % 72,7 «zaharrek» bere heziketaz arduratu zen maisu, fraile, apaiz edo sekularra aipatzen dute; % 15,2k lagunak eta adiskideak eta % 7,7 bakar batek izendatzen ditu bere gurasoak.

Zein lekuk izan zuen eraginik handiena zuk erdara ikastean?

Lekua	%
Eskola	73,-
Kalea, Taberna	12,9
Lana, Lantegia	5,9
Etxea	4,7
Soldaduzka	1,6
Beste lekuren bat	0,8
ED/EE	0,8

Erdara ikaste-prozesua, euskaldungoaren zati haundi bati indarrez ezarritakoa eta pausu mingarria gertatu zitzaion.

Nola ikusten duzu erdararen zure ikas-prozesua?

	Bai	Ez
Pausu erraza izan zen	45,9	52,3
Berezko prozesua izan zen	43,4	55,3
Alboraezineko beharrezana izan zen	45,7	55,1
Indarrez ezarria izan zen	45,3	53,5
Pausu mingarria izan zen	42,2	56,4
Menperaketa batean modukoa	40,8	50,7

Eskarmentu hau kontutan hartuz eta ikaste-lekuarekin lotuz, hurrengo ondorio hauek atera ditzakegu.

1. Eskola izan da, esan bezala, euskal hiztunoak erdararen ikasteprosuan eraginik handiena izan duena. Euskaldun erdiek ikaste honi *indarrez ezarritakoa*, *mingarria*, eta *menperatzailea* deritzate, % 40 bati *erraza* eta *berezkoa* gertatu zitzaion, ordea, eta *beharrezkoa* edo *alboraezineko beharrizana* gertatu zitzaion.

2. Kalean egindako ikastea ere *erraza* eta *berezkoa* izan zen. Gutxi dira *mingarri* eta *menperaketa* bezala gogoratzen dutenak.

3. Lanean, lantegian, tailerrean eta antzeko lekuetan ikastera behartuak izan edo egon zirenek ez dute hartaz oroitzapen onik. Erdiak baino gehiagok *indarrez ezarria*, *menperaketa* baten modukotzat jotzen du. Bi hereni *zaila* eta *nekeza* gertatu zitzaion.

4. Ikasterik atseginena etxean, famili barruan egindakoa izan zen. Minik gutxienekoa, denetan *menperaketa* kutsu gutxiena zuena. Erdara, euskara ikasi zuten toki berean ikasi zuten bi hereni *erraza* eta *berezkoa* *prozesua* gertatu zitzaion.

Erdararen zure ikas-lekuari buruz, nola ikusten duzu haren eragina?

Non hasi zinen erdara ikasten?	Nola ikusten duzu erdararen zure ikas-prozesua?					
	Erraza	Berezkoa	Alboraezina	Ezarria	Mingarria	Menperatzailea
Eskolan	43	39	43	49	48	46
Lanean	33	33	58	58	50	58
Denetara	46	46	46	45	42	41

4. NOLA IKASI DUTE EUSKARA EUSKALDUNBERRIEK?

Atal honetan euskararen ikaskuntzaren inguruan dauden zenbait arazori buruz hitzegingo dugu. Adibidez: zein adinetan eta nola ikasten da euskara; zein da ikas-modu desberdinen arrakasta. Azkenik, euskara ikastera bultzatzen duten motibazioen eta ahaleginaren etekinen azterketa egingo dugu; beste nolabait esateko, euskaldunberriak euskaraz mintzatzeko eta ulertzeko gai dira ala ez, eta zein neurritan da hori horrela.

4.1. Ikaste-aldia

Euskaldunen bi herenak 20 urte egin aurretik ekin zion euskara ikas-

teari. Haietatik erdiak 15 urte bete aurretik; % 9,1 batek bakarrik 30 urte egin ondoren. Txiki-txikitan % 6,7 batek ikasi zuen, erdararekin batera edo berehalaxe alegia.

Zenbat urterekin hasi zinen euskara ikasten?

Txiki-txikitan	6-10	11-15*	16-20	21-30	31-40	41-50	50<
6,7	9,1	17,5	32,7	24,8	7,3	1,8	0
2/3				1/3			

Euskaldunberrien gehiengoa 1975 urtetik, euskararen irakaskuntzaren «boom»a deitutako garaitik dator, kultur eta politika-mailan euskarak erreferentzi puntu nagusia duen marko orokorraren aldaketan arabera, noski.

Zein urtetan hasi zinen euskara ikasten?

1960 aurretik	1961-1969	1970-1974	75 ondoren
%18,7	%20,0	%12,7	%48,5

Txosten honen hasieran aipatzen genuen euskaldunberrien gaztetasun nabaria argi eta garbi geratzen da horrela: adinaren batezbestekoa bajua da: oso gazte hasten dira euskara ikasten eta gehienak 1975 urtetik aurrera hasi ere.

4.2. Euskarazko eskola eta ikastaroak

Euskaldun berrien gehiengoak klasera joanez ikasi du euskara; hala dio % 81,8k. Klasetara joan den gehientsuak 75 urtetik aurrera hasi dira haietara joaten (% 58). Klaseen bidez ikasi ez dutenen % 18,2 horretatik % 97 batek 1975 urtearen aurretik ikasi du. Argi dagoela dirudi gaur egun euskara ikasteko aukeratzen dena ikastaroen sistema dela, hizkuntza ikasteko beste modu eta bideak bazterturik geratzen ari diren bitartean.

Ikastaro-moeta zabalduena ikasturtearena da, astean 3 orduz 7 edo 8 hilabete irauten duena.

Ikaskuntzaren arrakastari buruz galdetzerakoan, inkestatuak metodo-aren gaitasun eta lehentasuna epaitzean bat datoz. Eta bigarren tokian ematen dute irakaslearen gaitasuna.

Zure eritziz zertan datza erabili duzun metodo hoberenaren arrakasta?

1. Metodoa oso ona zen	35,2
2. Irakaslea hobea zen	21,5
3. Metodoa atseginagoa zen	8,5
4. Ikasteko gogo handiagoa nuen	4,2
5. Ikasteko behar handiagoa nuen	2,4
6. Denbora libre gehiago nuen	2,4
Beste arrazoirik	4,2
ED/EE	21,8

4.3. Jarraitzen dutenak eta uzten dutenak

Gutxi gorabehera, «berrietatik» erdiak jarraitzen du euskara ikasten. Orain ikasten ari ez diren euskaldunberrietatik heren batek baino gehiegok aurrerago, ahal izango duenean, ikasteko asmoa adierazten du.

«Zaharren» eta «berrien» euskararen erabilera ezberdinak alderatzean, bigarren horien eskastasun nabariaz esaten genuena, erantzun honetan baieztatzen dute «berriek» berek.

Euskalduntze-prozesuan jasaten diren eragozpenak eta euskara egunoroko hizkuntza bezala ikasteko asmoa garbiki aitortzen dituzte euskaldunberriek. Ikasiz aurrera doazen gehienek, arruntki idazteko eta irakurtzeko gai izan arte jarraitzeko asmoa dute. Gutxi dira, esandakoaz gain, zuzen idaztearen edo irakasle-tituluaren atzetik dabilzanak.

Orain ikasten ari ez diren artean eta geroago ere ikasteko asmorik ez dutenen artean, («berrietatik» seiren bat baino gutxiago) gehienak dagoeneko nahikoa dakiela uste du. Gutxi dira nekaturik daudenak, eta bere buruz etsita daudenak.

Paradojiko samarra gertatzen bada ere, euskara ikasten segitzen dutenak, euskaraz hitzegiteko erraztasun handiena adierazten dutenak dira.

4.4. Euskalduntzearen motibazioak

Euskararen eta euskal hitztingoaren egoeraren panorama eskaintzean, behartuak gauden laburtasunari eutsiz, garrantzi handiko ikuspegi bat

Euskara ikasten ari zara une honetan?

Bai % 50,3		Ez % 49,7	
Non?	Gueskoletan	12,1	
	Nere kontura	11,5	
	Klase partikularretan	8,5	
	Eskolan edo unibertsitatean (ikasgai bezala)	7,3	
	Euskaltegietan	5,5	
	Lanean antolatutako klaseetan	1,8	
	Beste nonbait	3,6	
Ez du ikasten		49,1	
Noiz arte?	Erraz hitzegin eta irakurri arte	24,8	
	Pixka bat jakin arte	10,3	
	Zuzen hitzegin arte	9,1	
	Irakasle titulua atera arte	3,6	
	Zerbait hitzegin eta ulertu arte	3,0	
	Bizitza osoz	0,0	
	Ez du ikasten	49,1	
Berriz ikasten hasteko asmorik ba al duzu?	Ez	15,1	Nekatuta nago 1,2 Ez naiz gehiago gauza sentitzen 2,4 Nahikoa ba dakit 11,5
	Bai	36,3	Baina ez dakit noiz ahal izango dudan 10,9 Asti gehiago edu- kitzean 9,1 Ahal dudanean 12,8 Hurrengo ikas- turtean 4,2
			ED/EE 48,5

Erraz egiten al duzu euskaraz?

Oso edo na- hiko erraz	Zailtasun pixka batez	Zailtasun han- diz edo ez da hitzegiteko gai
19	51	30

Oso edo na- hiko erraz	Zailtasun pixka batez	Zailtasun han- diz edo ez da hitzegiteko gai
12	42	45

azaltzera goaz: ama-hizkuntzatat erdara duen zenbait euskal biztanle arestian hain zaila ikusi dugun prozesura sartzean (euskalduntzera, alegia), interesgarria da erabaki horretarako dituen motibazio eragileak ezagutzea.

Adierazi dugunez, euskararen irakaskuntzak 70 urteen erdialdean izan zuen bere «boom»a. Urte hauek euskal nortasun-kontzientziaren heldutasun batekin bat etorri ziren; Euskal Herriaren historian zehar mamituz zetorren kontzientzia, nahiz eta diktadura bitartean isilarazia izan. Euskal identitate-sentimendu hau da, diotenez, «berriak» euskara ikastera eragin dituen, aipatutako urtealdi horretatik hona batez ere.

«Berrietatik» % 59,4 batek dio, hain zuzen, «hemengo hizkuntza» delako edo «euskaldunen hizkuntza» delako ikasi duela euskara. Beste % 15,2k «euskara jakitea euskaldunen eginbeharra delako» dio.

«Berrietatik» % 4,2k batek bakarrik dio euskara lanerako behar izan duelako, edo izango duelako ikasi duela.

Bertako «berriek», euskara «euskaldunen hizkuntza» delako ikasten dute (% 100) edo eta «hemengo hizkuntza» delako (% 90). Etorkinek euskara lanean behar dutelako edo zutelako ikasi omen dute (% 50). Euskaldunen eginbeharra euskara ezagutzea dela esan duten % 96 bertakoak dira.

«Berrietatik» euskara «hemengo hizkuntza» edo eta «euskaldunen hizkuntza» dela esan dutenen gehiengoa, 35-44 urte bitartean dago. Lan-arrazoi edo beharregatik ikasten dutenetatik % 41,5 25-34 urte bitartean dago: bere lehen lanean ari da edo lan bila dabil. Gazteak ziur daude, lana bilatzerakoan euskara kontutan hartzen edo hartuko den balio bat denaz, adin honetako gazteen motibazio nagusia hau ez izan arren.

Zergatik ikasi duzu edo ari zara ikasten euskara?

	Zenbat urte dituzu?				
	- 25	25-34	35-44	45-64	+ 65
Hemengo hizkuntza da					
Euskaldunen hizkuntza da	31,5	17,0	44,0	6,5	0,5
Harremanetarako balio du	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
Nire adiskideek egiten dute	33,0	33,0	0,0	0,0	33,0
Nere lanerako ondo datorkit	29,0	41,5	0,0	12,5	0,0
Euskaldunen eginbeharra da	40,0	32,0	20,0	8,0	0,0
Nire arbasoen hizkuntza da	27,0	27,0	27,0	9,0	9,0
Beste arrazoi batzuk	26,0	47,0	11,0	10,0	5,0

EAJri botoa eman dioten «berrien» artean % 56k «hemengo hizkuntza» delako edo-eta «euskaldunen hizkuntza» delako ikasi du; «eginbeharrak» % 19k besterik ez du aipatu. HBri eman diotenen artetik % 48k eta % 30ek, banan bana, ordea. EEkoentzat arrazoi garrantzitsuena «hemengo hizkuntza» edo «euskaldunen hizkuntza» izatea da (% 62k) eta «euskaldunen eginbeharrak» izateak eragin duena % 17 besterik ez da.

5. EUSKAL HIZTUNGOAREN JOKABIDE ETA AIDURUAK

5.1. Euskararen etorkizunari buruzko itxaropenak

Euskaldungoaren erdiak baino gehiagok Euskal Herrian euskaraz zein erdaraz berdinki egingo den eguna helduko dela uste du (% 62,5 «zaharrek» eta % 68,5 «berrik»).

Ez dira hain baikorrak, euskarak geroan izan dezakeen nagusitasun osoari dagokionez. Baina % 34,5 «berri» eta % 41 «zahar» ziur dago, hemendik hogeitamar urtetara Euskal Herrian ia dena euskaraz egingo den eguna helduko denaz.

Eсандakoa, beren aurrikuskizunei buruz. Baina euskaldunak nahiko lukeena beste zerbaít da: gehienek euskaraz bakarrik egitea nahiko lukete (% 48,5 «berrik», % 59,8 «zaharrek»). Ehuneko hauei, erdaraz baino euskaraz gehiago egitea nahiko lukeen portzentaia gehituz, euskaldunen hiru laurdenek Euskal Herriko hizkuntza nagusia euskara izatea nahiko lukeela argi azaltzen zaigu.

Euskaldunen bi herenek euskara bere desagerpenetik gordeko dela uste dute.

5.2. Itxarokizun horietarako premiazko ekintzak

Beraien helburuak kontutan hartuz, euskararen normalizazioa lortzeko zer egin beharko litzatekeen galdetu diegu inkestatu itxaropentsu horiei. Hauek dira erantzun aukeratuenak:

	B	Z
— Euskadiko biztanle guztiak, egunoroko hizkuntza bezala erabili dezatela erdararen ordeze.....	57,6	65,6
— Euskadiko biztanle guztiak euskaraz hitzegiteko erdaraz bezain gai izan daitezela lortu	23,6	18,2
— Euskadiko biztanle guztiak gutxienez ulertzeko gai izan daitezela lortu	6,7	7,8
— Nahi duten guztiak ikasi ahal izan dezaten lortu	10,3	6,6

«Berriak», dakusagunez, posiblistagoak dira. Beharbada, erdararen ordeez euskara hitzegitera heltzearen zailtasunaz konturatzen direlako; haietatik gehienak ez bait dira oraingoz behintzat helburu horretara iritsi.

Dudarik gabe, euskararen normalizaziorako neurririk garrantzitsuena, eskoletan zabalduko den irakaskuntza da. O.H.O.n euskara irakasteaz lortu behar denari buruz euskaraz zuzen hitzegin, irakurri eta idatzi, hori dela egitekoaren helmuga uste du % 90,6 «berrik» eta % 83,8 «zaharrek». Euskaldunen hamarren bakar batek, zuzen hitzegitearekin aski dela deritza.

Euskaldunak ziur daude Euskal Herriko eskola-ume guztiak eskolako zortzi urteetan zuzen hitz egitea lor dezaketela (% 54,6 «berri», % 66,2 «zahar») pentsatzean.

Eta komentzituta daude beste hauetaz ere:

	Z	B
Umeak ahaleginduko dira ...	65,6	49,7
Gurasoak arduratuko dira ...	69,3	61,8
Irakasleak prestatuko dira ...	77,3	64,2
Jendeak onartuko du	69,1	66,7

Eusko Jaurlaritzak eskola-umeen euskalduntzearen alde har ditzakeen neurriei buruz % 9,2 «zahar» eta % 7,3 «berri» besterik ez dago horretaz ziur; % 11,3 «berri» eta % 14,5 «zahar», alderantziz, neurri hauek ez dira hartuko esaten du.

Euskalduntze hau aurrera eramateko dirurik egongo ote den galdetzerakoan, euskaldun gehienek, inkestatuen heren batek, «badut zalantzarik» adierazgarri batez erantzuten dute.

5.3. Botere publikoek euskararen alde egin dezaketena

Euskaldunek, botere publikoek euskararen alde hartutako neurriak Eusko Jaurlaritzaren eginbeharretan zentratuz ikusten dituzte. Beraz, Gobernu espainolak, euskara dela eta, zein jokabide hartu beharko lukeen galdetzerakoan, gehiengo zabal batek Eusko Jaurlaritzari diruz lagundu beharko liokeela euskara indartzen, erantzuten du, hark berez besterik egin gabe.

Beste jokabideek, halanola euskararen aldeko kanpainak edo euskararen erabilera bultzatuko duten sariketek, oso hotz uzten dute euskalduna.

Bestalde, % 15,8 «berrik» eta % 12,5 «zaharrek», euskara dela eta, Gobernu espainolak egin dezakeen gauzarik onena batere ez arduratzea dela dio.

Euskararen berreskuratze lana eta euskaldunen arteko haren erabilera normalizatzeko lana, Administrazio publikoari buruz dagozkionetan, euskaldunen eritziz, Eusko Jaurlaritzaren hizkuntz politikarekin loturik dago.

Eta Eusko Jaurlaritzak euskararen alde hartu dituen eta har ditzakeen neurriei buruz beren eritzia eskatu diegu euskaldunei.

Inkestatuentzat garrantzitsuena euskarazko irakasleak gertatzea da. Ondoren, helduentzat zein umeentzat, eskola eta ikastetxeetako euskara-ikastaldiak bultza eta ordaintzea.

Bestalde, euskararen irakaskuntzarekin harreman zuzenean ez dauden beste zenbait neurri eratzea interesgarria litzateke: publizitate-kanpainak eta literatur sariketak eratzea, adibidez.

Hirugarren neurri aukeratuena, herri-, kale-, kamio- eta zirkulazio-ohar guztiak euskaraz ipintzea da.

Eta, azkenik, Euskal Gobernuko funtzionari direnei euskararen eza-gutza ezartzea. Neurri hau zerrendaren azkeneko tokian egon arren, %

Eusko Jaurlaritzak euskararen alde hartu dituen edo har ditzakeen neurriak

	B		Z	
1. Euskarazko irakasleak gertatu	97,1	1.	1.	97,1
2. Helduentzako ikastaldeak doan antolatu	94,5	2.	2.	94,5
3. Ikastolak sortzea bultzatu	94,1	3.	3.	94,1
4. Eskola eta ikastetxe guztietako euskara- -ikastaldiak ordaindu	93,4	4.	4.	93,4
5. Euskararen aldeko zabalakunde kanpainak eratu ..	93,0	5.	5.	93,0
6. Ikastetxe guztietan euskara derrigorrezko ikasgaitzat ezarri	89,5	6.	6.	89,5
7. Euskarazko eleberri, ipuin eta poesiarako sari asko jarri	88,5	7.	7.	88,5
8. Herri, kale, kamino eta zirkulazio-ohar guztiak euskaraz opini	82,8	8.	8.	82,8
9. Funtzionari berri guztiei, sartu aurretik, euskara jakitea exigitu	77,9	9.	9.	77,9
10. Euskal funtzionari diren guztiei euskara ikasarazi	76,2	10.	10.	76,2
	Guztiz ados		Preferentzia- ren ordena	Guztiz ados

76,2 euskal ejekutibo neurri hau aurrera eramatearekin ados egongo litzateke.

Hurrengo laukian neurri bakoitzari buruz emandako eritzien portzentaiak datoz, «berriak» eta «zaharrak» bereiziz. Gehien aukeratutik gutxienera doa zerrenda. Bi taldeek hobetsienak ordenan ematen dira: antzekoak dira. Portzentaiak «guztiz ados» erantzun dutenenak dira. «Ados» besterik ez zeudenak kontatu bagenitu, ehunekoak 5etik 10era bitartean gehituko zatekeen, kasu bakoitzaren arabera.

5.4. Euskararen aldeko ekintzen onarpena

Euskaldun gehienak askotan joan dira euskararen alde antolaturiko ekintzetara: Ibilaldia, Kilometroak, Korrika, etab. Are gehiago dira euskararen berreskuratzeko eta normalizapenaren alde diru-laguntza eman dutenak.

Euskararen aldeko ekintza hauek erantzun haundiagoa izan dute «berriengan», «zaharengan» baino. Diru-laguntzari dagokionez, «berriek» zein «zaharrek» berdintsu lagundu dute.

Euskaldunetatik hiru laurdunek «oso ondo» deritza horrelako ekintza eta diru-biltzeak eratzeari. Bosten batek «ondo» bakarrik deritza.

5.5. Euskarazko liburu eta diskak

Interesgarria iruditu zaigu euskaldunen beste jokabide bati begiratzea: Euskaldunek dirua, euskara mintzabide duten kultur produktuetan ematen al dute? Horrela balitz, euskaldunen helburuak ekintzekin bat etorriko lirateke.

Oro har, gehiago dira etxean euskarazko liburu, diska edo kasetak dituzten «berriak». Normala iruditzen zaigu hala izatea, euskararen ikaskuntza irakurri eta idatzia egin bait dute horiek. Bi elementu horiek, euskara eta liburua, elkarrekin lotzen ohituagoak daude. Euskaldunzaharren egoera erabat bestelakoa da. Hauetatik % 53,9 besterik ez dago alfabetatua. Euskararen erabilerari buruz ari ginenean, «berriek» «zaharrek» baino gehiago irakurtzen zutela esaten genuen; azken hauetatik % 25,8 batek ez du inoiz irakurtzen euskaraz, «berrietatik» % 12,1 batek egiten duen bitartean.

Diskei dagokionez, zaharrak baino gazteagoak direla «berriak» gogo-

ratu behar dugu, eta, diskak erosteak, edozein saltzailek ongi dakien bezala, gazteen fenomenoak da batipat.

Ondorengo lauki honetan laburtzen dira esandako datu guztiak:

	Baduzu etxean euskarazko libururik?		Baduzu etxean euskarazko diska edo kasetarik?	
	Z	B	Z	B
Bai, batzuk	66,0	73,3	69,5	80,6
Bai, bat edo beste	22,7	23,0	16,0	11,5
Ez dut gogoan	2,3	0,6	2,1	0,0
Ez, bat ere ez	8,2	3,0	6,8	4,2

6. ONDORIO GISA

Orain arte esandakoa kontutan hartuz, ondorio-puntu hauetan labur dezakegu aipaturiko dena:

1. Bi euskal talde handi dago: euskaldunzaharrak, ama-hizkuntza euskara dutenak (% 75,63); eta, gaztelania jakin ondoren, euskara ikasi zutenak, euskaldunberriak (% 24,37).

2. Bi talde hauen artean desberdintasun soziologiko sakonak daude: euskaldunberria gazteagoa da, aukera ezkertiaragoa du, euskal giro guxtiago izan duten familia eta gizarte-inguruetik datoz; gehiagoak, inoren kontura lan egiten du eta euskaldunzaharrak baino ikasketa-maila altuagoa du.

3. Euskarari dagokionez, oinarritzko bereiztasun bat dago bi taldeen artean: euskaldunzaharrek gehiago egiten dute euskaraz, euskaldunberrien egunoroko hizkuntza erdara bait da.

4. Badaude, halere, bi taldeak bat datozeneko zenbait puntu: bi talde hauen joera politikoa talde abertzale edo nazionalistengana zuzentzen da bakarrik; euskaldunzaharren lehentasun-zerrenda EAJ eta HB den bitartean, euskaldunberrientzat HB eta EE da. Biek, euskara darabilten egunkariak nahiago dituzte. Euskararen berreskuratze eta normalizazioan uste osoa dute. Botere publikoek, Eusko Gobernuaren bidez, euskararen alde har ditzaketan neurrien alde daude, oro har.

5. Hizkuntzaren erabilerari dagokionez, euskararen erabilera ahozkoa da nagusiki; sukalde-zulora, familiara eta egunoroko lagunartera baztertua dago.

Behin eta berriz errepikatzeko arriskuz ere, ez dago soberan hau aipatzea: euskararen geroa, neurri handi batetan, euskararik egiten ez duten euskal biztanleriaren bi heren horien eta 70az geroztik gehituz datozen euskaldunberrien eskuetan dago.

Txosten honek, Euskal Herriaren hizkuntza eta nortasunaz ardura-zen direnek ezagutu behar duten errealitatearen alde bat jasotzen du. Eta errealitate hau euskaldunberrien esperentziarena da: euskaraz jakin bada-kite, baina ez dute egiten, ezin dute egin. Zergatik ez, bada, erdara jaun eta jabe den giroetan euskaraz egin? Zergatik ez? Guk nahi edo nahi ez, giro hauek dira euskaldunberriak bizi dituenak eta baita euskaldun gehienek ere.

Euskararen berreskuratzea, haren erabileraren normalizazioa, euskal-dunak egitearekin hasten da. Baina euskaldunberri horiek ikasten duten hizkuntzaz baliatu daitezten girorik sortu eta indartzen ez bada, «euskaraz bizitzeko eskubidea» murriztua geratuko da. Eta hauxe da egun gertatzen dena, hauxe da txostenaren zati honetatik atera beharreko ondorioa.

¹ Jatorriz bertakoak eta adinez zaharrago diren emakumeen kopurua Biztan-leriaren Zentsuan ugariago izateak argituko lituzke bi sexuen arteko alde hauek.

² Esandako datu horrek, harrigarri gertatzen bada ere, badu bere arrazoia: euskaldunberri direnak hiru hiriburuetatik datoz (Bilbotik, Donostiatik, Gasteiz-tik) eta jakina da leku hauetan eskasa dela euskal giroa.